

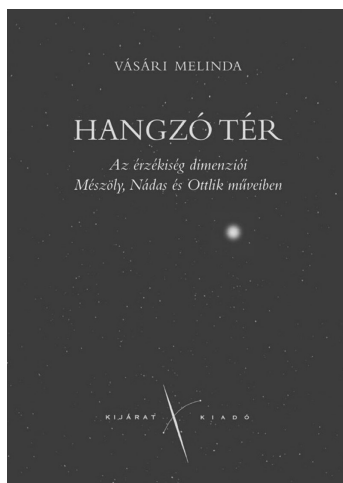
Fűzfa Balázs

Tér, idő

Kétségtelenül komoly feladatra vállalkozott Vásári Melinda. Három igen jelentős szerzőt igyekszik egy kalap alá venni, s egy bizonyos szempontból vizsgálni műveiket. Eme fő szempont pedig a „hangulat”, az „érzékeség” fogalma – nem az erotikáról van szó, inkább egyfajta „érzékelhetőség”-ről –, más szóval a kimondhatatlan kimondására tett kísérletek megragadása. Tudniillik hogy a modernség kezdete után – értsd: Arany János után (ezt én teszem hozzá) – világossá válik az irodalmat művelők számára, hogy a nyelv alkalmatlan az emberi létezés bonyolult rétegzettségének feltárására, ábrázolására. Nincs azonban más eszközünk e cél elérésére, mint a nyelv, ezért a műveket mégiscsak meg kell írni – mondja Ady, Babits, Kosztolányi és József Attila egyaránt.

A nyelvkérdés néhány évtizednyi megnyugvás után aztán a posztmodern korban újra aktuálissá válik – s itt kezdődnek Vásári Melinda kutakodásai –, hiszen mi másról szólna Mészöly Miklós munkásságának jelentős része, ha nem erről a problematikáról. A *Film* például kimondottan és tematizáltan beszél a nyelv ellehetetlenüléséről és nélkülözhetetlenségéről. De nyilvánvalóan ezt teszi a nyelvproblematika talán legnagyobb mestere – s ez talán nemcsak saját elfogultságom, hanem a kötet írójái is –, Ottlik Géza s persze a kötet harmadik megszólítottja, Nádas Péter is.

Mészöly kapcsán olvashatjuk, hogy mennyire fontos nála a hangulat(teremtés), melynek „...több aspektusa is jelentőségre tesz szert írásaiban // Az egyik ilyen fontos aspektus maga a köz-

érzet. Ez megjelenik egyfelől a hangoltság értelmében a nappal és az éjszaka közérzete kapcsán, amely az egyén és a környezetében lévő dolgok viszonyát jellemzi (nappal szembekerülünk a dolgokkal, éjjel együtt létezzük velük)” (139. o.).

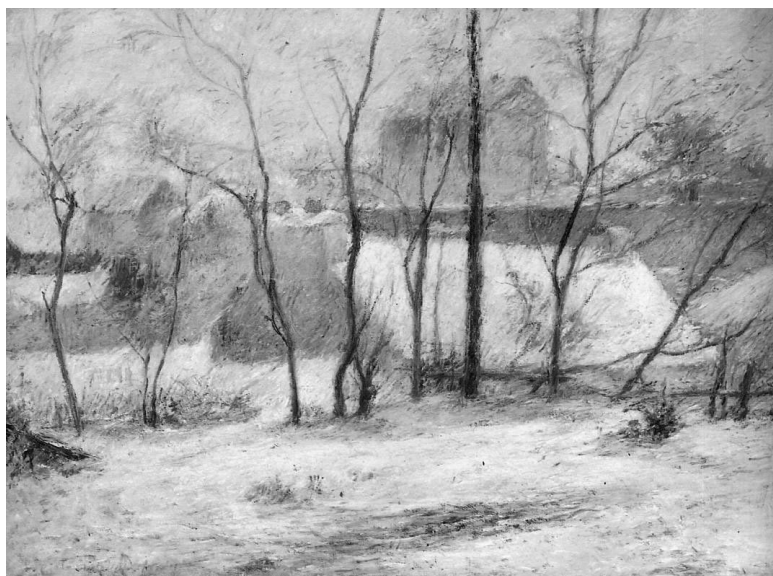
Mindazonáltal a kötet legfigyelemreméltóbb fejezetei az Ottlik műveiről szólnak. Annál is inkább, mivel a gyakran elemzett *Iskola a határon* helyett olyan szövegek kerülnek a kutató érdeklődésének homlokterébe, mint *A hajnali háztetők* és a *Buda* (továbbá a szintén sokkal ritkábban emlegetett, pedig meglehetősen fontos textus, *A Valencia-rejtély* című hangjáték). Különös izgalmat rejt még egy laikus számára is az a rész, melyben Vásári Melinda a matematikai, fizikai hasonlatok, metaforák szerepét vizsgálja Ottlik szövegeiben – meggyőzően teszi ezt, mondjuk mi, a hozzánemértők nevében...

A *Budával* kapcsolatban pedig így összegez: „*Ismét a pontatlanság aggasztja az elbeszélőt, ugyanakkor itt is mintha – Mészöly szavaival – ezzel a pontatlansággal lehetne rámutatni a pontosságra. A hangulat esztétikai fogalmával is azonosítható érzés e megragadás tárgya: tekinthető az egyén hangoltságának, a környezet egyénre való hatásának, atmoszférának, légkörnek, de kollektív közérzetnek is...*” (212. o.).

Kétségtelen, hogy a *Buda* már megjelenésének idején (1993) is borzolta a kedélyeket, melyek mára sem nyugodtak meg igazán. A regény még nem találta meg végső helyét a recepcióban, pedig már bőven eltelt az a bizonyos húsz év, amelyet maga Ottlik jósolt még az *Iskola...* megjelenésekor a Hornyik Miklósnak adott interjújában, hogy tudniillik „*az olvasóknak húsz évig kell olvasniuk, [...], hogy rájöjjenek arra, mit is akartam mondani*”. Vásári Melinda fő érdeme nézetem szerint abban van, hogy a *Buda* értelmezéséhez tud új szempontokat adni, mindenekelőtt abban a vonatkozásban, hogy ez a regény tulajdonképpen és kizárólag önmaga megszületésének, teremtdésének folyamatában definiálja saját magát. Ráadásul a saját halál megírásának szédítő dokumentuma egyben. Pontosan addig tart, ameddig a szerző élete.

Másképpen szólva: külső szempontokból a *Budát* nem is lehet meghatározni, körülírni esztétikai vagy poétikai értelemben, annyira csak önmagával azonosítható szöveg. Mint Borgesnél Pierre Ménéard *Don Quijotéja*. Szó szerint ugyanaz, mint az eredeti, és mégis valami egészen más. „Hangregény” – mondhatnánk egy újabb keletű fogalommal élve, rímelve egyrészt a szóban forgó kötet alcímére, utalva másrészt arra, hogy például az *Iskola a határon* hangos regényként való interpretációja Kulka János által egy egészen újfajta műalkotást hoz létre. A hangregény által fölvetett elméleti kérdések pedig igencsak hasonlatosak Vásári Melindának a „hangzó tér”-rel kapcsolatos kérdéseivel. Azaz megválaszolhatatlan kérdések megválaszolásának egyetlen lehetséges módja mégiscsak a regény lesz, mert „[a] regényt már csak a hallgatás előzi meg” (Ottlik: A regényről).

Vásári Melinda: *Hangzó tér*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2019.

PAUL GAUGUIN (1848–1903) festménye